

ANNA SKOLIMOWSKA
Uniwersytet Warszawski
Wydział „Artes Liberales”

Przyczynki do biografii Jana Dantyszka: uzupełnienia i sprostowania dotyczące jego pochodzenia, edukacji i początków kariery

Słowa kluczowe: Jan Dantyszek, Jagiellonowie, kancelaria królewska, korespondencja, dyplomacja, podróże, księgozbiór

Keywords: Ioannes Dantiscus, Jagiellons, royal chancellor, correspondence, diplomacy, journeys, bibliotheca

Działalność Jana Dantyszka nie doczekała się do tej pory pełnego opracowania monograficznego¹. Na jego powstanie wypada poczekać do momentu opublikowania w całości obszernej korespondencji tego wybitnego dyplomaty i humanisty epoki Zygmunta I. Prace nad edycją zbioru, liczącego 6116 zachowanych listów, prowadzone są od niemal trzydziestu lat w Uniwersytecie Warszawskim i potrwają

---

¹ Jeśli nie liczyć pracy Władysława Pocięchy poświęconej królowej Bonie (POCIECHA 1949–1958) oraz monografii twórczości poetyckiej Dantyszka pióra Stanisława Skiminy (SKIMINA 1948), jedyną obszerniejszą polskojęzyczną monografią Gdańszczanina jest książka Zbigniewa Nowaka *Jan Dantyszek — portret renesansowego humanisty* (NOWAK 1982). Opracowanie to, mimo że zostało opatrzone obszerną (choć daleką od kompletności) bibliografią źródłową, ma charakter popularnonaukowy. Najbardziej wyczerpującą spośród nowszych niemieckojęzycznych prac dotyczących Dantyszka jest obszerny, wykorzystujący liczne (głównie drukowane) teksty źródłowe artykuł opracowany przez Inge Brigitte Müller-Blessing na podstawie niedrukowanej rozprawy przedwcześnie zmarłego hamburskiego historyka Paula Johansena (1901–1965) *Johannes Dantiscus, ein Westpreuße zwischen Humanismus und Reformation*. Publikacja ta ukazała się pod nieco zmienionym tytułem — nacechowane etnicznie określenie *Zachodni Prusak (Westpreuße)* zostało zastąpione neutralnym *dyplomata i biskup (Diplomat und Bischof)* (MÜLLER-BLESSING 1968). Autorka potraktowała przedstawianą postać w sposób bardzo wyważony, dostrzegając zarówno związki Dantyszka z Reformatorami, jak i z Kościołem Rzymskim, i podkreślając jego erasmianizm. Wątpliwości może budzić natomiast określanie przez nią polskiego dyplomaty jako zdecydowanego stronnika Habsburgów, posunięte aż do podejrzeń o nielojalność wobec jego królewskich mocodawców, podczas gdy źródła wskazują wyraźnie, że przy niewątpliwej sympatii dla dynastii austriackiej Dantyszek był lojalny zawsze i przede wszystkim wobec Jagiellonów. Warto także przypomnieć, że pierwszym biografem Dantyszka był jego powinowaty Filip Frencking, gdańszczanin, wnuk Anny Boehme, żony Georga von Höfen, brata Dantyszka, autor *Oratio de vita et moribus reverendi in Christo domini Iohannis Dantisci Episcopi Culmensis et Warmiensis* (FRENCKING 1605); podstawową bibliografię dotyczącą Dantyszka znajdzie czytelnik w publikacji internetowej *Corpus of Ioannes Dantiscus' Texts & Correspondence* (CIDTC, <http://dantiscus.ibi.uw.edu.pl/index.php?menu=aboutDantiscus&f=majorWorksConcerningDantiscus>).

jeszcze przynajmniej dekadę². Warto jednak stopniowo doprecyzowywać kwestie, co do których w dotychczasowej literaturze pojawiały się informacje nieprawdziwe lub sprzeczne. Kilka takich niejasności odnosi się do rodziny i wykształcenia humanisty.

Jan Dantyszek urodził się 1 listopada 1485 w Gdańsku w niemieckojęzycznej rodzinie mieszczańskiej jako najstarsze z sześciorga dzieci Hansa (Johannesa) von Höfen, zwanego także Flachsbindler (zm. przed 1532), piwowara i kupca, oraz Christiny Scholcze (Schultze) z Pucka (zm. 1539). Podstawowym źródłem wiedzy o imionach i nazwiskach używanych przez rodziców Dantyszka jest inskrypcja nagrobna jego matki:

HIE LEIT CHRISTINA VON PVCzKE, BERNT
SCHOLCZEN TOCHTER, HANSE(N) VO(N) HOVE(N)
ANDERS FLACHSBINDER GENA(N)T HAVSFRAV,
DEN BEIDEN GOT GENEDIG SEY, AM
PFINGSTAG BEGRABEN MDXXXIX.
IOAN(NES) D(EI) G(RATIA) EP(ISCOPV)S VARMIE(NSIS)
MATRI PIENT(ISSIMAE) POS(VIT)³.

Imię ojca Dantyszka figuruje także w dokumentach przechowywanych w Archiwum Państwowym w Gdańsku⁴. W starszej literaturze pojawia się informacja, że ojciec przyszłego biskupa warmińskiego miał na imię Szymon⁵. Podstawą tego błędnego przekonania jest następująca wzmianka w liście Macieja Drzewickiego do Dantyszka: „Pater tuus Simeon senex hic mecum est, bonus senex et politus cupitque, ut

² Projekt „Rejestracja i Publikacja Korespondencji Jana Dantyszka (1485–1548)” przewiduje publikację inwentarzy oraz wyboru listów w serii drukowanej Corpus Epistularum Ioannis Dantisci (do tej pory ukazało się dziesięć tomów serii) oraz udostępnienie wszystkich listów w przeszukiwalnej wersji pełnotekstowej w ramach publikacji internetowej CIDTC (do tej pory w Internecie opublikowano pełen inwentarz listów oraz ok. 3000 listów w wersji pełnotekstowej).

³ Autorka dziękuje Markowi A. Janickiemu (Instytut Historyczny UW) za udostępnienie fotografii inskrypcji, znajdującej się w kościele św. św. Piotra i Pawła oraz Michała Archanioła w Lidzbarku Warmińskim; cf. HIPLER 1878, s. 316.

⁴ „In querela coram nobis exposuit honorabilis Ioannes Flaxbinder notarius noster, quomodo pater suus emisset quoddam navigium [...] Quapropter vobis mandamus habere volentes, quatenus ipsum Iohannem concivem vestrum, patrem notarii nostri praefati [...]” (dokument wystawiony przez króla Aleksandra Jagiellończyka 15 czerwca 1504 w Malborku, APG, rps 300, D/4, 587; CIDTC, IDT 453); „Veteranus servitor noster Iohannes Flaxbinder, concivis vester, coram nobis in querela exposuit, quomodo quidam Theodericus Falke temere eum in ius circumducit, propterea quod honestae Katherinae, Luce de Telghen relictae, quae filio eiusdem, notario nostro, causam hereditariam ad quam illa avia est, irrevocabiliter appropriavit” (dokument wystawiony przez króla Zygmunta I 10 lutego 1513 w Poznaniu, APG, rps 300, D, 5/753; CIDTC, IDT 621); zarówno do ojca, jak i do syna może odnosić się dokument wystawiony przez króla Aleksandra Jagiellończyka na sejmie w Piotrkowie 28 lutego 1504, którego odbiorcą był „Iohannes von Hoven cognomine Flaxbinder” (APG, rps 300, D/79, 19, CIDTC, IDT 622), gdyby chodziło jednak o syna, zgodnie z ówczesną praktyką należałoby spodziewać się wzmianki o pełnionej już wówczas przez adresata dokumentu funkcji pisarza w kancelarii królewskiej.

⁵ CZAPLICKI 1855, s. 6; CILIŃSKI 1910, s. 6. i inni.

omnia in bono statu essent ad urbem et ecclesiam pertinentia, sed etiam nonnihil passus est calamitatis, tunc quando tumultus, dum in dote tua essem, adversus me motus fuerit a plebe vili” („Jest tu ze mną Twój ojciec, stary Symeon, dobry i uprzejmy starzec, i pragnie, aby wszystko, co należy do miasta i kościoła, było w dobrym stanie, lecz także on doznał pewnej szkody, kiedy to, podczas gdy przebywałem na twojej plebanii, podniósł się przeciwko mnie bunt wśród pospólstwa”)⁶.

Ponieważ trudno sobie wyobrazić, żeby występujące na nagrobku i w dokumentach imię Hans (Iohannes) było błędne, trzeba przyjąć, że Drzewicki użył słów *Simeon senex*, którymi często określa się biblijnego starca Symeona⁷, jedynie w celu podkreślenia podeszłego wieku mężczyzny, który stał już na progu śmierci⁸. Nie wydaje się natomiast uzasadniona hipoteza Zbigniewa Nowaka, jakoby Drzewicki pisał tu o dziadku Dantyszka⁹. Wobec faktu, że Dantyszek jako najstarszy z braci odziedziczył imię po ojcu, jego brat Bernhard zaś po dziadku ze strony matki, prawdopodobnie wydawałoby się raczej, że trzeciemu z braci, Georgowi, dano imię po dziadku ze strony ojca, nie ma jednak na to żadnych poświadczeń źródłowych.

Dziadek Dantyszka ze strony ojca pochodził z osiadłej w Prusach dolnoniemieckiej rodziny von Höfen. Zrujnowany po wojnie trzynastoletniej (1454–1466) przeniósł się do Gdańska, gdzie zarabiał na utrzymanie jako powroźnik. Stąd używany później w rodzinie obok nazwiska von Höfen przydomek Flachs binder (także w pisowni *Flaxbinder*)¹⁰.

*

Na podstawie własnego świadectwa Dantyszka wiemy, że pierwsze nauki pobierał on w szkole parafialnej w Grudziądzu.

Oppidum Graudnicense, cuius plebanus ad desperatum illum Pomezaniensem, ducta suae farinae coniuge, secessit, totum est Luteranismo infectum et hoc, ut ferunt, culpa capitanei Ioannis Sokolowski, qui etiam, sicut quidam asserunt, ea lue laboravit vel laborat. **Ecclesia et schola ibidem, quae mihi puero prima fuit**, et domus parochialis vasta et ruinis obnoxia.

⁶ Maciej Drzewicki do Jana Dantyszka, Gdańsk, 12 marca 1524, CIDTC, IDL 199.

⁷ Vulg. Lc. 2.25–35.

⁸ Cf. Jan Benedyktowicz Solfa do Jana Dantyszka, Gdańsk, 6 lipca 1526, CIDTC, IDL 295: „Nunc autem opportune fratrem tuum abeuntem intellexi ex patre tuo, quem paucos ante dies ex Herebi faucibus eripui. [...] Parens tuus, senio iam confectus, orat, ne eum deseras, si antequam solvat fata, te cernere posset, ut lumina eius claudere saltem tempore et necessitate illa adventante posses. Sorores hoc et mater non minus efflagitant et obtestantur. Tactus fuit prius festum Pentecostis apoplexia et paralis. Iacuit ut truncus nec loqui potuit verbum. Supervocarunt me illae, caupo, medic(!) doctus Polonus. Nolui senem deserere, sed omnes nervos et artem extendi in hoc, ut eum pristinae tibi et tuis sanitati restituerem, quod gratia Dei animante perfeci: ambulat, loquitur, exercet officia sua. Utinam in aliis et tuis et tibi utilitati, meo vel incommodo esse possem”.

⁹ NOWAK 1982, s. 43.

¹⁰ FRENCKING 1605, k. A 2v–A 2r.

Miasto Grudziądz, którego proboszcz, pojawiwszy żonę „z tej samej mąki”, wyjechał do owego desperata Pomeziańskiego¹¹, całe jest zarażone luteranizmem, a to, jak mówią, z winy starosty Jana Sokołowskiego, który także, jak twierdzą pewne osoby, cierpiał lub cierpi na tę zarazę. **Tamtejszy kościół i szkoła — a była to moja pierwsza szkoła, gdy byłem dzieckiem** — a także plebania stoją puste i popadają w ruinę¹².

Przypuszczenia dotyczące edukacji Dantyszka w gdańskich szkołach parafialnych oraz w szkole Braci Wspólnego Życia w Chełmnie¹³ nie są potwierdzone źródłowo. Powszechnie znany i niekwestionowany jest natomiast wpis do metryki Uniwersytetu Gryfijskiego (niem. Greifswald), pozwalający stwierdzić, że Dantyszek studiował tam w semestrze letnim (kwiecień–październik) 1499 r.: „Ioannes Decorys, d(iocesis) Latslaviensis, die 3. mens(is) Augustii(!) solvit totum” („Ioannes de Curiis (von Höfen) z diecezji włocławskiej w dniu 3 sierpnia wpłacił pełną opłatę”)¹⁴.

W metryce Uniwersytetu Krakowskiego znajdujemy natomiast trzy wpisy Jana syna Jana z Gdańska z okresu, kiedy Dantyszek był w wieku studenckim: na semestr zimowy w roku 1498 (październik 1497–kwiecień 1498) oraz na semestry letnie w latach 1500 i 1507¹⁵. W *liber promotionum* tejże uczelni znajdujemy tylko jednego Jana z Gdańska, który uzyskał bakalaureat w 1503 r.¹⁶ Badacze identyfikują z Dantyskiem Jana immatrykulowanego w roku 1500 i uważają, że jest on tożsamy z bakalarzem z roku 1503. Studia Dantyszka w Krakowie w roku 1500 potwierdza nota proveniencyjna wpisana przez niego na egzemplarzu dzieł filozoficznych Seneki Starszego: „Iohannis de Curiis Gdanen(sis) sum; anno 1500 emtus almo in gymnasio Cracoviensi” („Jestem własnością Jana von Höfen, Gdańszczanina; zostałam kupiona w roku 1500 w uniwersytecie krakowskim”)¹⁷.

Pytanie, czy pozostałe dwa wpisy w metryce krakowskiej odnoszą się do Dantyszka czy do innych osób o tym samym imieniu i miejscu pochodzenia, pozostaje otwarte. Wiadomo, że w Gryfii znalazł się on wraz z kilkunastoosobową grupą stu-

¹¹ „Ad desperatum Pomesaniensem” to aluzja do nazwiska biskupa Pomezanii — Pawła Speratusa, który w 1520 r. przeszedł na luteranizm.

¹² Dantyszek do Piotra Tomickiego, Lubawa, 21 lutego 1533, CIDTC, IDL 896.

¹³ NOWAK 1982, s. 46–48.

¹⁴ FRIEDLÄNDER 1893, s. 142, kol. 2, l. 30–32.

¹⁵ Wpis na semestr zimowy 1498 r.: „Joannes Joannis de Gedano 2 gr”; wpis na semestr letni 1500 r.: „Johannes Johannis de Gdano dt 2 gr”; wpis na semestr letni 1507 r.: „Johannes Johannis de Gdano st tt” (*Metryka* 2004, s. 549, 567, 631).

¹⁶ Cf. *Statuta* 1849, s. 137.

¹⁷ SENEKA st. 1492, egz. BJ Cam. L. X. 14, współoprany z tomem SENEKA mł. 1498. Ten drugi tom opatrzony jest notami świadczącymi o tej samej proveniencji: „Iohannis de Curiis vel Flachsbinder Gdanen(sis) sum” („Jestem własnością Johanna von Höfen, czyli Flachsbindera, gdańszczanina”); „Meus de Curiis Ioannes possessor est” („Moim właścicielem jest von Höfen Johann”), cf. BOHONOS-LEWAŃSKA, SZANDOROWSKA 1970, Nr 4970.

dentów, w większości pochodzących z diecezji wrocławskiej. Grupa ta przybyła tam pod opieką gdańszczanina, magistra Jodoka Marckborcha. Być może był z nią w jakiś sposób związany także Paweł z Krosna, którego wpis immatrykulacyjny znajduje się pomiędzy wpisem Marckborcha a wpisem Dantyszka. Krośnianin przybył wówczas do Gryfii z Uniwersytetu Krakowskiego i po upływie jednego semestru, uzyskawszy bakalaureat¹⁸, powrócił na studia do Krakowa. Wydaje się możliwe, że także Dantyszek, rozpoczynając studia w stolicy Małopolski już w roku 1497 (a zatem w wieku 12 lat), po kilkunastu miesiącach przeniósł się na jeden lub dwa semestry do Gryfii, a następnie znów znalazł się w Krakowie, aby uzyskać tam bakalaureat w roku 1503. Warto przy okazji odnotować, że w tym samym niemal czasie co Dantyszek w Gryfii studiował prawdopodobnie jego późniejszy korespondent Ioannes Magnus (1488–1544), który jako arcybiskup Uppsali przebywał w latach 1526–1536 na wygnaniu w Gdańsku, pod skrzydłami lokalnych biskupów (w tym Dantyszka jako ordynariusza chełmińskiego w latach trzydziestych). Według zapisów w gryfijskiej metryce uniwersyteckiej Ioannes Magnus immatrykulował się 15 maja 1499 i uzyskał bakalaureat 18 sierpnia 1500¹⁹. Opracowania dotyczące Magnusa pomijają ten wpis, twierdząc jedynie, że kształcił się początkowo w rodzinnym Linköping, a później, w latach 1512–1517, w uniwersytetach w Rostocku, Lowanium i Kolonii²⁰.

Jeszcze za panowania króla Jana Olbrachta (zm. 17 czerwca 1501), prawdopodobnie pod koniec roku 1500 albo na początku 1501, Dantyszek rozpoczął karierę w kancelarii królewskiej. O dacie tej wnioskuje się ze wzmianek w korespondencji: w styczniu 1526 r. Dantyszek w liście do króla Zygmunta I stwierdza, że polskim monarchom służy już od dwudziestu pięciu lat. W maju 1527 r. w liście do Stanisława Borka wspomina o swojej dwudziestosiedmioletniej służbie²¹. Przełom lat 1500/1501 jako datę pierwszych kroków Dantyszka na dworze królewskim poświadczają także fragment epigramatu Dantyszka *Ad iuventutem* (1510):

¹⁸ FRIEDLÄNDER 1893, s. 144.

¹⁹ FRIEDLÄNDER 1893, s. 142, 146.

²⁰ Cf. e.g. MAGNUS 1992, s. 9.

²¹ Cf. Dantyszek do Zygmunta I, Toledo, 10 stycznia 1526, CIDTC IDL 276: „Haec igitur toties in litteris meis inculco, cum apud nos sunt extranea, ne suspicione fidei meae non convenienti fiam obnoxius, quam Deo duce apud minimos etiam incorruptam hactenus conservavi eamque Maiestati Vestrae Serenissimae, **cui et praedecessoribus eius a 25 iam annis servio**, sine labe integram repraesentabo”; Dantyszek do Stanisława Borka, Valladolid, 1 maja 1527, CIDTC IDL 336: „Iam aperte video post tot apud nos sacerdotiorum mutationes, cum nihil mihi cesserit in iis tribus immo **in 27 annis, quibus servio**, quod me Deus adhuc non vult habere in ecclesiasticis, forsitan saeculo reservor, quod iam in dies me deserit actasque illi non bene convenit provecctor” (cf. FINKEL 1879, s. 331–386).

Excessi vixdum raptus tria lustra puellis
Sum puer Aoniis militiaeque datus.

Zaledwie ukończyłem piętnaście lat, zostałem
porwany i oddany na rycerską służbę aońskim
dziewczętom [tj. Muzom].

Interea fovit me sacris invida Musis
Curia, qua perit prima iuventa mihi.

Tymczasem żywił mnie zazdrosny o Muzy
dwór. Tam upłynęła mi pierwsza młodość²².

Ze wzmianki poczynionej w autobiograficznym poemacie *Carmen paraeneticum ad Constantem Alliopagum* wnioskuje się, że Dantyszek przeżył w młodości jakiś epizod wojenny:

Iunior et belli contra Dacosque Getasque
Atque Borysthenidas tempore miles eram

Jako młodzieniec byłem żołnierzem w czasie
wojny przeciw Wołochom i Tatarom, a także
przeciwko Moskwie²³

Wydaje się niemożliwe, aby Dantyszek, w tym czasie będąc jeszcze dzieckiem, uczestniczył w ostatnich wyprawach wojennych Jana Olbrachta przeciwko Wołochom i Tatarom (klęska bukowińska 1497, walki z Tatarami 1500–1501). Być może wziął udział w obronie kraju przed Tatarami i Wołochami w roku 1502 lub 1503. Są to jednak tylko przypuszczenia. Wspomniana w przytoczonym powyżej wierszu wyprawa przeciwko Moskwie to niewątpliwie kampania 1514 r. zakończona zwycięską bitwą pod Orszą (8 września). Dantyszek jako członek dworu Zygmunta I niewątpliwie pozostawał z królem w obozie wojskowym pod Borysowem. Napisał wówczas utwór okolicznościowy *Sylvula de victoria inclity Sigismundi regis Poloniae contra Moschos*²⁴.

Długą listę kanclerzy i podkanclerzych, którym podlegał w swojej karierze, otwiera Krzesław z Kurozwęk (zm. 5 kwietnia 1503), wspomniany w wiele lat później w liście gratulacyjnym Dantyszka do nowomianowanego kanclerza (1539) Pawła Dunin-Wolskiego jako *dominus meus* i mentor udzielający pouczeń: „Illius definitionis veterum memor, quam olim a reverendissimo domino meo Creslao, episcopo Vladislaviensi, regni cancellario audivi, cancellariatum nempe esse dulcis vitae exinanitionem” („Pamiętny na owo określenie starożytnych, które usłyszałem niegdyś od mego pana, przewielebnego Krzesława, biskupa włocławskiego i kanclerza Królestwa, mianowicie, że urząd kanclerza jest zniweczeniem słodkiego życia”)²⁵.

Po śmierci Krzesława Kurozwęckiego kolejnym zwierzchnikiem, któremu Dantyszek służył jako pisarz, był kanclerz Jan Łaski. Zapis / *Ioannem Flaxbinder notarium venerabilis Ioannis de Lassko cancellarii regni nostri* znajdujemy w doku-

²² CIDTC, IDP 11, l. 27–28.

²³ CIDTC, IDP 54, l. 171–172; cf. CZAPLICKI 1855; POCIECHA 1938, s. 424.

²⁴ CIDTC, IDP 21.

²⁵ Dantyszek do Pawła Dunin-Wolskiego, Lidzbark Warmiński, [25 lipca] 1539–[23 sierpnia] 1539, CIDTC, IDL 3872.

mencie datowanym 26 listopada 1503²⁶. Nie później niż w czerwcu 1504 r. Dantyszek awansował na pisarza królewskiego (*notarius regius*). Od tego momentu podlegał nie tylko kanclerzowi, lecz także podkanclerzemu Maciejowi Drzewickiemu. Drzewicki był dla młodego człowieka niewątpliwie autorytetem nie tylko w kwestiach ściśle zawodowych. Jemu właśnie zadedykowany został pierwszy znany nam poemat Dantyszka, *De Virtutis et Fortunae differentia somnium*, opublikowany w wigilię Bożego Narodzenia roku 1510²⁷. Poemat ten, według świadectwa autora, miała zainspirować rozmowa z Drzewickim na temat cnoty (*virtus*):

Quantum Virtutem Fortuna volubilis almam
Nostro praecedit tempore, condidimus,

Et nuper fueras quae de Virtute locutus,
Spernitur a stolidis quae modo ubique viris.

Sic, ut quisque vir est, loquitur. Tu sedulo claram
Virtutem divo pectore et ore refers

Fortunaeque minas, quondam quis saepius actus,
Nil metuis; tibi plus illa nocere nequit.

Pokazaliśmy, o ile zmienna Fortuna przewyższa w naszych czasach dobrotliwą Cnotę,

To jednak, co ostatnio powiedziałeś o Cnocie, jest w powszechnej pogardzie u głupców.

Każdy mówi tak, jak pozwala mu na to jego męstwo. Ty gorliwie niesiesz jasną Cnotę w pobożnym sercu i na ustach,

I gróźb Fortuny — a któż częściej [niż ty był przez nią] niegdyś prześladowany — nie lękasz się wcale, nie umie Ci ona więcej zaszkodzić²⁸.

Późniejsza korespondencja Dantyszka z Drzewickim²⁹ jest świadectwem ich zażyłości, której nie zdołały zniszczyć nawet poważne nieporozumienia wokół konfliktu gdańszczanina z podskarbisem pruskim Stanisławem Kostką w latach 1533–1534. Z tego okresu pochodzi jedyny zachowany list Dantyszka do Drzewickiego, wówczas już prymasa Polski. Adresat został w nim określony jako osoba w dużej mierze odpowiedzialna za formację intelektualną nadawcy („quae me fere educavit”)³⁰.

Nie zachowały się natomiast żadne ślady podobnej więzi młodego skryby z kanclerzem Janem Łaskim (zm. 1531). Nic w tym jednak dziwnego, skoro w późniejszych latach Dantyszek przyjaźnił się i zgodnie współpracował z wrogimi Łaskiemu politykami — podkanclerzym (1511–1515), a następnie kanclerzem (1515–1532) Krzysztofem Szydłowieckim oraz podkanclerzym (1515–1535) Piotrem Tomickim. Zwłaszcza z tym ostatnim łączyły go szczególnie intensywne i bliskie relacje.

²⁶ CIDTC, IDT 452, cf. PAPÉE 1927, s. 377, przypis 1; ASPK, IV, 1, nr 135, s. 109.

²⁷ DANTISCUS 1510 (CIDTC, IDP 1–13).

²⁸ CIDTC, IDP 2, l. 15–22

²⁹ Zachowało się 29 listów Drzewickiego do Dantyszka z lat 1519–1535 oraz jeden list Dantyszka do Drzewickiego z 1534 r. (cf. CIDTC).

³⁰ Dantyszek do Macieja Drzewickiego, Lubawa, 11 stycznia 1534, CIDTC, IDL 1096.

Zostawszy pisarzem królewskim, Dantyszek nie miał bynajmniej zamiaru porzucić nauki, skoro latem 1505 r. uzyskał od króla Aleksandra zasiłek na dalsze studia we Włoszech. Wbrew początkowym projektom młodzieniec spożytkował jednak przyznaną mu kwotę, odbywając pielgrzymkę do Ziemi Świętej. Wyprawę tę wspominał później w swoich dwóch wierszowanych autobiografiach. W poemacie *De vita sua* (O swoim życiu) (ok. 1534/1535) została ona tylko wyliczona wśród wielu innych podróży: „Quot terras et quot pergravimus aequoris undas, / Et **Solyma**, Hesperia ac utraque testis erit” („**Jerozolima** i obydwie Hesperie (tj. Królestwa Hiszpanii i Aragonii) są świadkami, ile przemierzyłem lądów i ile morskich odmętów”)³¹.

Obszerniejsze wspomnienie (37 dystychów) znajdujemy w utworze *Carmen paraeneticum iuvenibus huius temporis non inutile, ad ingenuum adolescentem Constantem Alliopagum* (1539)³². Uzupełnieniem i potwierdzeniem tej relacji jest fragment utworu Caspara Ursinusa Veliusa *Genethliacon Ioannis Dantisci poetae clarissimi* (1516)³³. Dantyszek zaprzyjaźnił się z Ursinusem, przebywając na dworze cesarza Maksymiliana w latach 1515–1516, i niewątpliwie sugestywnie opowiadał mu o przeżyciach związanych z tą ryzykowną podróżą. Ursinus nadał swojemu utworowi kunsztowną formę prorocstwa włożonego w usta Apollina, który — stojąc przed drzwiami rodzącej — zapowiada ważne wydarzenia w życiu przyszłego dyplomaty. Wydarzenia te to sukcesy poetyckie, udział w wyprawie wojennej nad Dniepr, poselstwa na zlecenie władców oraz szczegółowo przedstawiona pielgrzymka do Ziemi Świętej. Omówienie tej wyprawy zajęło trzynaście dystychów elegijnych, stanowi zatem niemal trzecią część utworu. Oto rekonstrukcja przebiegu podróży.

Już w sierpniu 1505 r. Dantyszek został zaopatrzony w mandat królewski polecający Radzie Miasta Gdańska wypłacenie mu na podstawie przedstawionego rewersu kwoty przeznaczonej na podróż naukową³⁴. Stypendysta opuścił dwór w Krakowie zapewne dopiero w połowie następnego miesiąca, ponieważ 12 września datowane są kolejne mandaty upoważniające go do pertraktacji w imieniu króla z mieszczanami gdańskimi w kwestiach monetarnych oraz w sprawie dóbr obywateli Gdańska, którzy zmarli bezpotomnie³⁵. Najpewniej zatem król spodziewał się, że jego pisarz przed wyjazdem do Italii weźmie udział w jesiennym zjeździe Stanów Pruskich. Ponieważ termin zjazdu został jednak w roku 1505 przesunięty z powodu zarazy na 14 grudnia³⁶, Dantyszek prawdopodobnie przedłożył gdańszczanom mandaty królewskie wcześniej, aby jeszcze przed nadejściem zimy pożegnać rodzinne mia-

³¹ CIDTC, IDP 92, l. 21–22.

³² CIDTC, IDP 54 [= DANTISCUS 1539].

³³ CIDTC, IDL 6256 [= URSINUS 1522, k. q–q3]. Cf. SKOLIMOWSKA 2016, s. 327–347.

³⁴ ASPK, IV, 2, nr 227, s. 63.

³⁵ ASPK, IV, 2, nr 231, s. 65; nr 247, s. 79.

³⁶ ASPK, IV, 2, nr 238, s. 71–72; nr 244, s. 76.

sto i pożeglować przez Bałtyk do wybrzeży Danii³⁷. Następnie podróżował przez Saksonię, góry Harzu, krainy nadreńskie i naddunajskie³⁸. Przeprawiwszy się przez Alpy, zwiedził bliżej nieokreślone miasta północnej Italii i dotarł do Wenecji³⁹. Tam, ujrzawszy w porcie przygotowany do drogi statek do Jerozolimy, pod wpływem nagłego impulsu postanowił zrealizować od dawna żywiony zamiysł i wyruszyć w pielgrzymkę do Ziemi Świętej⁴⁰. Droga wiodła przez Adriatyk i Morze Jońskie; pielgrzymi przybili do brzegów wysp: Korfu⁴¹, Leukas (lub może Kefalonii)⁴² oraz Zakyntos⁴³. Następnie zawinęli do portu w Epidaurus⁴⁴, po czym pożeglowali przez Morze Egejskie na Kretę, gdzie zaopatrzyli się w żywność⁴⁵, a potem przez Morze Karpackie, aby przekroczyć granice Europy i zatrzymać się na dłuższy odpoczynek na pozostającej jeszcze wówczas w rękach chrześcijan wyspie Rodos⁴⁶. Opuściwszy Grecję, wpłynęli na terytorium Cypru. Na tej wyspie przez dwa miesiące więziły ich niepomysłne wiatry. Dantyszek ubolewał, że z powodu choroby nie mógł wówczas zwiedzić cypryjskich zabytków — miasta Paphos i góry Idalion⁴⁷. Kiedy wreszcie pojawił się upragniony wiatr północny i okręt wyruszył w dalszą

³⁷ CIDTC, IDL 6256: „Cymbrica namque leges prima formose iuventa / Littora, permensus Baltheon ante fretum”.

³⁸ CIDTC, IDL 6256: „Acre virum genus, et validos Saxones adibis. / Omne per Hercynium progrediendi nemus. / Innumeros late populos, gentesque videbis / Quas claudunt gelidis Rhenus et Ister aquis”.

³⁹ CIDTC, IDP 54: „Hanc igitur linquens Latiasque profectus ad oras / Me volui studiis consociare bonis. / At secus evenit, cum iam penetrasse per Alpes / Me vidi, latum nec procul esse fretum. / Euganeos adii conclusos undique ponto, / Qui tria regna sua sub ditione tenent”; CIDTC, IDL 6256: „Italiae posthac et opes miratus et urbes / Audebis vastos per maris ire sinus”.

⁴⁰ CIDTC, IDP 54: „Hic cum vidissem socios navemque paratam / Ad Solymas, mihi mens quo fuit ante diu, / Mox illam subit vis numinis impete quodam, / Quae iussit comitem me simul esse viae. / Conscendi, pariter persolvens debita nauli, / Optatis ventis velaque tensa dedi”.

⁴¹ CIDTC, IDP 54: „Legimus in primis Corcyrae litora”; CIDTC, IDL 6256: „Alcinoi veteres primum mirabere sedes”.

⁴² CIDTC, IDP 54: „nudum / Fracta Dulichium quae tenere rate”.

⁴³ CIDTC, IDP 54: „Hic non una quidem nobis est insula visa, / Quas nimia mendax Graecia laude canit”; CIDTC, IDL 6256: „Alta tibi hospitium deinde Zacynthus erit”.

⁴⁴ CIDTC, IDL 6256: „Atque Epidaurus, ubi serpentis imagine cultus / Indigenis Phoebos natus in aede fuit”.

⁴⁵ CIDTC, IDP 54: „Attigit et claram prius urbibus acta per undas / Aegaeas patriam nostra carina Iovis. / Frugum Creta ferax et abundans dulcis Iacchi / Ex magna nobis utilitate fuit”; CIDTC, IDL 6256: „et magno Iove Creta”.

⁴⁶ CIDTC, IDP 54: „Cepimus hic etenim victum ductisque per aequor / Carpathium ventos aura secunda dabat. / Liquimus hic fines Europae nautaque coeptum / Ad partes Asiae continuavit iter. / Vidimus inde Rhodum, cui numquam nubila solem / Obducunt, qualiscumque sit illa dies. / Hic ego cum sociis fessos reparavimus artus; / Tunc ibi praefuerant candida signa crucis”; CIDTC, IDL 6256: „Atque Rhodon Phoebos clarum”.

⁴⁷ CIDTC, IDP 54: „Solvimus a Phoebi sic regno regna petentes, / Quae Cyprus asseritur continuisse novem. / Hic nos detinuit flatu contrarius Euris, / Cornua dum Phoebes bis renovata forent. / Hic Paphos hicque Cnidos(!), mons Idalus et nemus ipsum / Praebant oculis gaudia nulla meis. / Namque

drogę, rozpętała się silna burza. Dwudziestoletni wówczas Dantyszek był przekonany, że nadeszła jego ostatnia godzina⁴⁸, okrętowi udało się jednak dobić do portu w Jaffie⁴⁹. Stamtąd pielgrzymi podążyli do Jerozolimy, jadąc wierzchem na osłach w niemiłosiernym upale. Za przewodników mieli mużułmanów, którzy nie szczędzili im wyzwisk, zniewag, a nawet razów⁵⁰. Dantyszek zwiedził Golgotę i Grób Pański⁵¹ oraz inne miejsca związane z życiem Chrystusa, dotarł także do leżącego w Palestynie Betlejem⁵². Następnie przekroczył Jordan i, przebywszy Morze Martwe, dotarł do Arabii⁵³. Dalsza droga wiodła prawdopodobnie przez Górę Synaj do Aleksandrii. Nie ma wprawdzie na to dowodów w źródłach, taki jednak kierunek sugerują przedstawienia na ekslibrisach Dantyszka. Wśród otaczających jego herb symboli odbytych pielgrzymek (odwzorowań popularnych znaków pielgrzymich) obok krzyża jerozolimskiego (Jerozolima), muszli świętego Jakuba z dwoma kijami (Santiago de Compostela) oraz litery R z kluczem św. Piotra (Rzym) znajdujemy także koło do łamania kości i miecz — atrybuty św. Katarzyny Aleksandryjskiej⁵⁴. Jej sanktuarium na Synaju leżało na szlaku często wybieranym przez pielgrzymów powracających z Ziemi Świętej. Podróżowali oni następnie do Europy okrętami płynącymi z Aleksandrii⁵⁵. Czy tak właśnie uczynił Dantyszek, nie ma pewności, lecz wiemy, że jego droga powrotna wiodła nie do Wenecji, z której wyruszył, lecz

---

febrem putri corruptus ab aëre passus, / Non potui Veneris languidus esse memor"; CIDTC, IDL 6256: „Et Cypron Idaliae regna superba deae”.

⁴⁸ CIDTC, IDP 54: „Tandem nos Aquilo pertaesos litore solvit, / Rursus et in pelagus lintea plena tulit. / Sed tibi quid memorem, fuerim quam paene sub undis, / Cum navis dederat saepius icta latus? / Hanc fractis voluit penitus subvertere velis / Flans ab Hyperboreis nimbifer ille iugis. / Tum mihi bis deni fuerant, non amplius, anni / Extremumque mihi rebar adesse diem. / Sola Dei nos servavit clementia summi, / Qui tumidis ventis imperat atque mari”.

⁴⁹ CIDTC, IDP 54: „Hoc duce tum demum sospes prope litora veni, / Ad quae tam longo tempore cursus erat. / Hic vinctam fertur ceto rapuisse puellam / Perseus et monstro praevaluisse maris. / Cum sociis subii Ioppen, de more relicta / Cum fessis nautis in statione rate”.

⁵⁰ CIDTC, IDP 54: „Hinc nos ducendo Mahometica turba recepit, / Deseruit Christi quae recutita fidem. / Impositi Solymas asinis intravimus aestu / Exanimis, passi verbera, probra, lutum. / Gentis inhumanae crudelia facta minasque, / Non est, crede mihi, qui numerare queat”; CIDTC, IDL 6256: „Et Syriae populos, et inhospita vasta videbis, / Qua non aequoreo tutius extat iter”.

⁵¹ CIDTC, IDP 54: „Vidimus hic, ubi crux steterat sanctumque sepulcrum”; CIDTC, IDL 6256: „Quin et adorabis sacrum quo condita passi / Lurida sarcophago membra fuere Dei. [...] Calvariaeque solum”.

⁵² CIDTC, IDP 54: „Et Christi circum quae loca sancta manent”; CIDTC, IDL 6256: „Quaeque Palaestinas loca sunt veneranda per oras / Bethlemiumque larem”.

⁵³ CIDTC, IDP 54: „Transgressi tandem limosi gurgitis undas, / Cui lacus Asphaltus meta suprema datur, / Attigimus terras Arabum”.

⁵⁴ Jan Stanisław Bystron zwraca uwagę na umieszczenie symbolu św. Katarzyny jako oznaki pielgrzymów na Górę Synaj na medalu Dantyszka wybitym w czasie jego pobytu na dworze Karola V w 1529 r. (BYSTRON 1930, s. 11–12).

⁵⁵ HELFFRICH 1579.

przez Cieśninę Messyńską do południowej Italii. W trakcie tej podróży miał okazję ujrzeć Sycylię i czynny wulkan Etnę⁵⁶, nie wiemy jednak, czy jego okręt zawijał do sycylijskich portów ani gdzie dokładnie opuścił pokład, aby powędrować przez Neapol oraz „przez pola Kampanii i Apulii”⁵⁷. Następnie (prawdopodobnie po raz pierwszy) znalazł się w Rzymie⁵⁸. Wprawdzie przeczyć temu zdaje się to, że w starszym wariantcie ekslibrisu Dantyszka z oznakami pielgrzymek umieszczone są tylko dwa z nich — krzyż jerozolimski i atrybuty św. Katarzyny⁵⁹, gdy symbole Rzymu i Komposteli pojawiają się dopiero w późniejszych wersjach⁶⁰. Pominięcie Rzymu w wersji ekslibrisu sprzed pielgrzymki do Komposteli (Dantyszek odwiedził grób świętego Jakuba Apostoła na przełomie marca i kwietnia 1523 r.⁶¹) mogło być jednak uwarunkowane estetyką — trudno było umieścić wokół herbu trzy symbole, nie zaburzając równowagi graficznej całego przedstawienia, a pielgrzymka do stosunkowo łatwo dostępnego Rzymu nie stanowiła zapewne aż tak wielkiego powodu do chwały jak pozostałe trzy⁶². Szczegóły dalszej drogi powrotnej Dantyszka na północ pozostają nieznane.

Podróż do Ziemi Świętej musiała wyczerpać fundusze Dantyszka przeznaczone na studia zagraniczne, ponieważ bezpośrednio po niej, nie później niż w lutym 1507 r., powrócił na polski dwór królewski, który następnie na jakiś czas opuścił, by uporządkować swoje sprawy w rodzinnym Gdańsku⁶³.

Właśnie w tym czasie Paweł z Krosna uzyskał tytuł magistra (1506) i z początkiem roku 1507 zaczął wykłady na krakowskiej Alma Mater⁶⁴. Badacze, którzy zastanawiali się, co oznacza określenie *praeceptor meus*⁶⁵ używane przez Dantyszka w stosunku do Pawła z Krosna, nie brali pod uwagę ewentualności formalnych studiów Dantyszka u Krośnianina⁶⁶. Traktując być może zbyt dosłownie jego poetyckie

⁵⁶ CIDTC, IDL 6256: „Denique Trinacriam, fumantemque ignibus Aetnam / Conspicies, Siculo praeteriture freto”.

⁵⁷ CIDTC, IDL 6256: „Claram et Parthenopen peragrabis, et Appula iuxta / arva, et Campani rura beata soli”.

⁵⁸ CIDTC, IDL 6256: „Atque orbis dominam victi mirabere Romam, / Quicquid et in tota visitur Ausonia”.

⁵⁹ Cf. drukowany ekslibris pochodzący najwcześniej z 1517 r., wklejony na stronie przedtytułowej egzemplarza *Zwierciadła Saskiego* (*Remissorium* 1508, egz. BNW XVI.F.2339).

⁶⁰ Liczne odciski superekslibrisu Dantyszka z 1539 r., m.in. na oprawie druków: BUCER 1540, egzemplarz UUB, Obr 51:427 oraz *Novum Testamentum* 1527, egzemplarz BNW, XVI.F.2314.

⁶¹ CIDTC, IDL 180, IDL 182, IDL 176.

⁶² Cf. SKOLIMOWSKA 2017, s. 446–451.

⁶³ CIDTC, IDT 462, cf. ASPK, V, 1, nr 15, s. 40.

⁶⁴ GORZKOWSKI 2000, s. 95.

⁶⁵ *Ad reverendissimum in Christo patrem dominum Ioannem Lubrantium, episcopum Posnaniensem, Ioannis Linodesmonos Dantisci in laudem magistri Pauli Crosnensis Rutheni, praeceptoris sui carmen*, CIDTC, IDP 20, l. 27–28: „At nunc iste **meus** pro me **praeceptor** agat rem, / Ingenii qui fert haec sua dona tibi”.

⁶⁶ POCIECHA 1938, s. 424.

deklaracje, jakoby życie dworskie odcięło go od wykształcenia⁶⁷, uznali, że formalną edukację zakończył on na bakalaureacie w roku 1503. Określenie Krośnianina mianem *praeceptor* mogło być, ich zdaniem, efektem kontaktów nieformalnych, datujących się od wspólnego pobytu Dantyszka i jego dwukrotnie wówczas starszego kolegi w Gryfii w 1499 r. Czternastoletni Jan mógł jeszcze przez kilka lat traktować Pawła jako mentora. Należałoby jednak rozważyć, czy wspomniana już immatrykulacja w Uniwersytecie Krakowskim niejakiego Jana z Gdańska na semestr letni 1507 nie jest przypadkiem wpisem Dantyszka, który — nie zrealizowawszy projektu studiów w Italii — odczuwał niedosyt wykształcenia. Wpis ten jest dokładnie tak samo (nie)precyzyjny jak immatrykulacja z 1500 r. i bakalaureat z roku 1503, które uznawane są zwykle bez wątpliwości za Dantyszkowe. Pojawia się oczywiście pytanie, jak efektywne byłyby studia przerywane misjami poselskimi do Prus, regularnie zlecanymi w latach 1507–1514 królewskiemu pisarzowi przez jego mocodawcę⁶⁸. Czy zatem pojawiające się często w utworach poetyckich Dantyszka, a niekiedy także i w jego korespondencji, narzekania na niedostatki wykształcenia i na zgubny w tym zakresie wpływ życia dworskiego oznaczają, że jego regularne (aczkolwiek przerywane epizodami wojennymi) studia zamknęły się na przestrzeni niespełna czterech lat między rokiem 1499 a 1503?⁶⁹ Wydaje się, że przynajmniej jeszcze przez semestr studiował w Alma Mater Cracoviensis w roku 1507. Nadzwyczajne czytanie Dantyszka w autorach starożytnych, wychwalane wielokrotnie przez współczesnych mu humanistów i potwierdzone przez badacza jego poezji Stanisława Skiminy⁷⁰, jest widoczne także w korespondencji. Pochodzący z roku 1522 — świadczący wymownie o zamiłowaniach bibliofilskich Dantyszka — inwentarz ruchomości pozostawionych przez niego w mieszkaniu w Krakowie, wylicza m.in. 56 książek będących jego własnością. Warto zauważyć, że w tym dokumencie, sporządzonym z polecenia rektora uniwersytetu, przy nazwisku Dantyszka postawiono tytuł magistra. Jeżeli zapis ten nie jest omyłką twórcy lub kopisty dokumentu, to stanowi pośrednie świadectwo uzyskania przez Dantyszka tego stopnia⁷¹. Znana nam dokładnie dzięki korespondencji działalność dyplomatyczna Dantyszka dowodzi także jego dobrej znajomości prawa, nie ma jednak źródeł, które pozwalałyby potwierdzić pojawiającą się niekiedy w literaturze przedmiotu informację, jakoby Dantyszek miał doktoryzować się w Bolonii w 1510 r.⁷²

Przynajmniej do końca 1514 r. Dantyszek określany jest w źródłach jako *notarius regius*, *scriba regis* lub *ko(niglischer) ma(iestet) schreyber*, *ko(niglischer) ma(iestet)*

⁶⁷ Cf. przypis 22.

⁶⁸ Cf. ASPK i AT.

⁶⁹ Na temat żalów Dantyszka odnośnie do niedostatków wykształcenia vide SKOLIMOWSKA 2010, s. 68–69.

⁷⁰ SKIMINA 1948, s. 110–141 *et passim*.

⁷¹ CIDTC, IDT 526, cf. *Cracovia* 1936, nr 484, s. 180–181.

⁷² Np. FLOOD 2006, s. 429–431.

*notarius*⁷³. Kiedy w 1515 r. towarzyszył królowi Zygmuntowi I na Zjazd Preszburko-Wiedeński, był już zapewne sekretarzem królewskim, a jeśli nie, to awansował na tę funkcję podczas zjazdu⁷⁴. Spotkanie czterech monarchów środkowoeuropejskich — cesarza Maksymiliana i królów z dynastii Jagiellonów: Zygmunta, Władysława oraz (dziewięcioletniego wówczas) Ludwika, było udanym debiutem Dantyszka na arenie międzynarodowej. Podczas gdy Jagiellonowie, czekając od kwietnia aż do lipca na przybycie Maksymiliana, obradowali w Preszburgu, Dantyszek wszedł z łatwością w środowisko dworzan cesarskich z otoczenia przebywającego tam wówczas arcybiskupa Gurk, sekretarza cesarskiego, kardynała Matthäusa Langa. Spotkanie Jagiellonów z cesarzem nastąpiło ostatecznie w Wiedniu, gdzie sekretarz króla Zygmunta odnalazł się znakomicie w kręgu humanistów wiedeńskich, zgromadzonych wokół Georga Tannstettera (1482–1535) — matematyka, astronoma, kartografia i osobistego lekarza cesarskiego, znanego także jako *Collimitius*. Wiersze okolicznościowe Dantyszka były wdzięcznie przyjmowane i chętnie publikowane wśród relacji ze spotkania monarchów⁷⁵. Stanisław Górski, opisując w *Acta Tomiciana* wydarzenia roku 1515, odnotowuje, że po zakończeniu zjazdu „regis Sigismundi oratores: Mathias Drevecius, episcopus Vladislaviensis, Raphael Leszczinski capitaneus Szlochoviensis et **Ioannes Flachsbinder Dantiscus secretarius** ad Venetos missi fuere”⁷⁶. A zatem Dantyszek nie wrócił wraz z orszakiem królewskim do Polski, lecz, dołączony do podkanclerzego Drzewickiego oraz Rafała Leszczyńskiego, udał się z nimi do Wenecji, aby omawiać projekt krucjaty antytureckiej. Po bezowocnym zakończeniu tej misji, na wyraźne życzenie cesarza Maksymiliana a za zgodą króla polskiego, Dantyszek jeszcze przez około rok pozostawał na dworze cesarskim. W imieniu cesarza posłował wówczas kilkakrotnie do północnej Italii. Powrócił do Polski jako człowiek sukcesu, pasowany na szlachcica i uwieńczony laurem poetyckim przez cesarza. Gdy odjeżdżał, cesarz nie szczędził mu pochwał:

Remittimus impraesentiarum ad Serenitatem Vestram illius secretarium, nobilem nostrum et imperii sacri fidelem dilectum Ioannem de Curiis Dantiscum, iuris utriusque doctorem ac poetam laureatum. Quem quoniam omnifaria fide imbutum, variarum idiomatum ac aliarum complurimarum virtutum scientiae peritissimum ac in rerum peragendarum experientia exercitatissimum exemplis ipsis cognoveramus, illius propterea opera in quibusdam arduis rebus nostris hactenus usi sumus.

⁷³ ASPK, IV, 1, nr 162, s. 170, nr 184, s. 220; ASPK, V, 2, nr 165, s. 117; nr 182, s. 165; nr 185, s. 176–177; nr 188, s. 182–185; nr 268, s. 328; ASPK, V, 3, nr 300, s. 59; nr 302, s. 61–62; nr 316, s. 102–111; nr 346, s. 154–162; nr 377, s. 220–234; ASPK, VI, nr 1, s. 5; nr 17, s. 25–29; nr 49, p. 119 (za AT, II, nr 317, s. 237); AT, II, nr 333, s. 242–243; CIDTC, IDL 5819, (Dantyszek do Rady Miasta Gdańska, Wilno, 13 listopada 1514).

⁷⁴ Mianowanie na sekretarza królewskiego wiązało się z ceremonią uroczystej przysięgi dochowania powierzonych tajemnic (łac. *secretum*), cf. WYCZAŃSKI 1990, s. 51–52.

⁷⁵ CIDTC, IDP 22, IDP 23, IDP 25, IDP 15, IDP 24.

⁷⁶ AT, V, nr 433, s. 314. Pierwsze znane listy do Dantyszka, w których jest tytułowany sekretarzem królewskim, pochodzą ze stycznia 1516 r. (CIDTC, IDL 5157, IDL 4884).

Odsyłamy obecnie z powrotem do Waszego Najjaśniejszego Majestatu jego sekretarza, a naszego szlachcica, miłego i wiernego poddanego Świętego Cesarstwa, Jana von Höfen Dantyszka, doktora obojga praw oraz poetę uwieńczonego. Poznaliśmy go w działaniu jako człowieka przepełnionego pod każdym względem wiernością, nadzwyczaj biegłego w znajomości rozmaitych języków i w licznych innych cnotach, a także wybornie wyćwiczonego w prowadzeniu spraw, dlatego też aż do tej pory posługiwaliśmy się nim w pewnych naszych trudnych interesach⁷⁷.

Omawiając wykształcenie Dantyszka, warto zwrócić uwagę, że oprócz Pawła z Krosna istniała jeszcze jedna osoba określana przez niego jako *praeceptor*⁷⁸. Był to Joachim Vadianus (von Watt) (1484–1551), szwajcarski poeta, uczeń Konrada Celtisa, burmistrz St. Gallen i przyjaciel Huldrycha Zwingliego, z którym, podobnie jak ze wspomnianym wcześniej Ursinusem Veliussem i innymi wiedeńskimi humanistami, Dantyszek zawarł znajomość podczas Zjazdu Preszburksko-Wiedeńskiego w 1515 r.⁷⁹ Podczas pobytu Dantyszka na dworze cesarza Maksymiliana (1515–1516) Vadianus wykładał autorów łacińskich na Uniwersytecie w Wiedniu i opracowywał komentarze do starożytnych dzieł przyrodniczo-geograficznych, *Historii naturalnej* Pliniusza Starszego oraz do *Libri de situ orbis tres* Pomponiusza Meli, studiując równocześnie medycynę. Jest więcej niż prawdopodobne, że Dantyszek podczas zjazdu czterech monarchów wolne chwile poświęcał nie tylko na pisanie okolicznościowych poematów, lecz także na słuchanie wykładów Vadiana. Pobyt Dantyszka w Wiedniu był jednak krótki — trwał zaledwie kilka tygodni na przełomie lipca i sierpnia 1515 r.⁸⁰, nie ma też po nim śladu w tamtejszej metryce wydziału artystów⁸¹. Bliskie kontakty z Vadianem dokumentuje nie tylko korespondencja Dantyszka, lecz także pochlebne wzmianki o Gdańszczaninie, które szwajcarski humanista zamieścił w swoim komentarzu do dzieła Pomponiusza Meli:

Dantiscum clarum et opulentum advectis mercibus oppidum, aere ob vicina, quae palustri humore madent, nonnihil insalubri, **memorable vero aetate nostra Ioannis Dantisci nomine, iureconsulti, poetae, et Sigismundi Poloniae regis (quod fidei suae et eruditioni debebatur) secretarii.**

⁷⁷ List cesarza Maksymiliana do Zygmunta I, s.l., [1516/1517], kopia łac. BCz, rps. 240, s. 178, CIDTC, IDT 375; cf. SKOLIMOWSKA 2017, s. 443.

⁷⁸ Określenie takie pojawia się w adresach dwóch listów Dantyszka do Joachima Vadiana: 1) z Hall, 2 października 1515 (CIDTC, IDL 4852): „Doctissimo viro Ioachimo Vadiano, poetae lauro insignito ac collegii ducalis duodecemviro praeceptoris suo non paenitendo Viennae”; 2) z Krakowa, 1 października 1521 (CIDTC, IDL 4907): „Viro undecumque doctissimo Ioachimo Vadiano amicorum amicissimo sibi in Christo caro sinceroque praeceptoris”.

⁷⁹ CIDTC, IDL 4852, IDL 4904, IDL 5161, IDL 5148, IDL 4907; BONORAND 1971 i inne prace tejże autorki.

⁸⁰ Zygmunt I przebywał w Wiedniu od 19 lipca do 5 sierpnia 1515 (GAŚSIOROWSKI 1973, s. 261), również cesarz Maksymilian opuścił Wiedeń od razu po zakończeniu zjazdu (KRAUS 1899, s. 75).

⁸¹ *Die Matrikel* 1967.

Gdańsk to miasto znakomite i bogate dzięki napływowi towarów. Wskutek sąsiedztwa terenów bagiennych jego klimat nie jest zbyt zdrowy. **W naszych czasach miasto to zasłynęło dzięki imieniu Jana Gdańszczanina, prawnika, poety i sekretarza (co zawdzięcza swojej wierności i wykształceniu) króla Polski Zygmunta**⁸².

Numquam ipse credidisset, nisi verenda me maximorum testium fides adegisset. In quorum numero potissimi sunt Eberhardus Ferberus, Dantiscus eques auratus et Georgius de Basen, vir imaginibus clarus; ille summus tum Dantiscorum magistratus, hic palatinus Marienburgensis in Prussia, uterque ad mare natus atque, ut sic dicam, septentrionalis oceani alumnus. Hi anno abhinc tertio, cum invictissimus Poloniae rex Sigismundus cum fratre Vladislao Ungariae rege ad Maximilianum caesarem officii gratia Viennam venisset, me **Ioanne Dantisco vate laurigero curante**, non semel elegantissimis conviviis pro singulari sua humanitate suscipientes, illa serio retulerunt suntque magnis indiciis fidem suam testati. Nec vero est quicquam, quod magis nollem, quam viris tanta dignitate, prudentia et doctrina praeditis fidem non adhibere.

Ja sam nigdy bym w to nie uwierzył, gdyby mnie nie skłaniała godna czci rzetelność znakomitych świadków. W ich liczbie najmoźniejsi są Eberhard Ferber, gdańszczanin rycerz złocisty, oraz Georg von Baysen [Jerzy Bażyński], mąż szlacheckiego rodu; ów [tj. Ferber] wówczas burmistrz Gdańska, ten [tj. Bażyński] — wojewoda malborski w Prusach, obydwoj urodzeni nad morzem i, że tak powiem, wychowankowie północnego oceanu. Oni to, trzy lata temu, kiedy niezwykczony król Polski Zygmunt wraz z bratem Władysławem królem Węgier przybył na naradę do cesarza Maksymiliana do Wiednia, podejmowali mnie niejednokrotnie w swej nadzwyczajnej łaskawości wytwornymi ucztami, **których organizatorem był uwieńczony laurem wieszcz Jan Dantyszek**, i poważnie o tym opowiadali, poświadczając swą wiarygodność silnymi dowodami. Niczego zatem mniej bym nie pragnął, niż nie dać wiary mężom wyróżniającym się taką godnością, roztropnością i wiedzą⁸³.

Pod koniec roku 1516 Vadianus objął katedrę retoryki i został wybrany na rektora wiedeńskiego Studium Generale⁸⁴. Wtedy właśnie, wprawdzie nie w Wiedniu, lecz prawdopodobnie w nieakademickim Augsburgu, Dantyszek otrzymał z rąk cesarza swój tytuł doktora obojga praw (*doctor utriusque iuris*). Czy miało to związek z uczelnią wiedeńską? Tytuł ten był bez wątpienia nagrodą za usługi oddane Maksymilianowi wiosną i latem 1516 r. przez polskiego dyplomatę w rokowaniach z Wenecją⁸⁵.

Tytuł doktorski pojawia się w pewnej liczbie adresów listów skierowanych do Dantyszka. Stan prac nad korpusem jego korespondencji⁸⁶ nie pozwala jeszcze na dokonanie pełnej kwerendy tekstowej, ale już teraz można stwierdzić, że jest to zjawisko raczej marginalne. Po przebadaniu formuł adresowych 301 listów łacińskich do

⁸² MELA 1518, k. 98v.

⁸³ MELA 1518, k. 105r; vide także BONORAND 1965, s. 54–55; BONORAND 1971, s. 157.

⁸⁴ BIETENHOLZ 2003, s. 364–365.

⁸⁵ SKOLIMOWSKA 2016, s. 331–332; SKOLIMOWSKA 2017, s. 444–446.

⁸⁶ Patrz przypis 2.

Dantyszka z okresu między 1516 r. (uzyskanie tytułu doktorskiego) a nominacją na biskupa chełmińskiego w roku 1530⁸⁷ stwierdzono, że określenie *utriusque iuris doctor* lub jego warianty (*iuris utriusque doctor*, *decretorum doctor*, *iuris doctor*, *iurium doctor*, *doctor*) pojawiają się zaledwie w 24 przypadkach. Są to listy od następujących ośmiorga nadawców: Sigmunda von Herberstein, Josta Ludwika Decjusza, Michała Sandera, królowej Bony (niekiedy wspólnie z królem Zygmuntem I), Jana Benedykto-wicza Solfy, Hieronima Gürtlera von Wildenberg (*Aurimontanus*), Jerzego Myszkowskiego oraz wikariusza i kapituły kościoła św. Mikołaja w Bari. W listach późniejszych tytułatura biskupia niemal całkowicie wypiera inne formuły adresowe⁸⁸.

Część wymienionych powyżej przypadków wydaje się uzasadniona szczególnymi celami osób, które Dantyszka w ten sposób określają. Sigmund von Herberstein czyni to bezpośrednio po nadaniu Dantyszkowi tytułu, jest to więc forma gratulacji. Królowa Bona (ręką swego sekretarza) niewątpliwie pragnie w ten sposób podkreślić kompetencje prawnicze Dantyszka, prowadzącego jej sprawy spadkowe na dworze Karola V. Podobna motywacja mogła przyświecać także służącemu Bonie Decjuszowi. Król i królowa tytułują Dantyszka doktorem praw także w potwierdzeniu listów wierzitelnych dla Dantyszka i Lodovico Alifio z 13 marca 1524: „magnificos et egregios dominos Ludovicum Aliphium utriusque iuris doctorem et castri nostri Cracoviensis burgabrium(!) et Ioannem Dantiscum similiter doctorem nuntios et oratores nostros”⁸⁹.

W świetle tego, co wiemy o kompetencjach prawniczych Dantyszka, nie należy traktować tytułu doktorskiego tylko jako jednego z szeregu zaszczytów nadanych przez cesarza Maksymiliana wyróżniającemu się dyplomacie. O tym, że interesowało go prawo niemieckie, możemy wnioskować także z faktu zachowania się jego własnoręcznych notatek i podkreśleń na wydany w 1508 r. egzemplarzu *Zwierciadła saskiego*, opatrzonym jego notami proweniencyjnymi oraz wczesnymi ekslibrisami stemplowymi (większym i mniejszym, przedstawiającymi pierwszą, nieudostojnioną wersję herbu Dantyszka)⁹⁰. Dzieła dotyczące prawa cywilnego (rzymskiego i krajowego) nabywał także w późniejszych latach. W jego bibliotece znajdujemy ich przynajmniej siedemnaście⁹¹. Są wśród nich m.in. paryska edycja Justyniana (1527)⁹²,

⁸⁷ Liczba ta stanowi ok. 82% wszystkich zachowanych listów łacińskich do Dantyszka z tego okresu. Pozostałe 18% to albo listy, które nie mają jeszcze przeszukiwalnej wersji pełnotekstowej, albo nie mają zachowanego tekstu adresu.

⁸⁸ Po przebadaniu 1416 adresów listów łacińskich do Dantyszka z okresu po nominacji biskupiej Dantyszka (1531–1548) natrafiono zaledwie na dwie formuły adresowe zawierające tytuł doktorski — w liście Sebalda Münsterera, Wittenberga, 7 września 1533 (CIDTC, IDL 1004), oraz w liście papieża Klemensa VII, Rzym, 7 sierpnia 1533 (CIDTC, IDL 6211). Przebadane pod tym kątem listy stanowią ok. 36% wszystkich zachowanych listów do Dantyszka z tego okresu. Pozostałe 54% to albo listy, które nie mają jeszcze przeszukiwalnej wersji pełnotekstowej, albo nie mają zachowanego tekstu adresu.

⁸⁹ „Copia pro mandato substitutionis”, s.d., AGAD, Varia oddziału I, rkps 2, k. 59v (CIDTC, IDT 527).

⁹⁰ Cf. przypis 59.

⁹¹ BORAWSKA 2002, s. 60.

⁹² *Digestorum* 1527, egzemplarz w BSMaw, sygn. D.89.28 (cf. MEJOR 2001, s. 43).

komentarze do Justyniana autorstwa Placentinususa (Moguncja 1535 i 1536)⁹³ oraz Ulricha Zasiusa (*In titulum De verborum obligationibus lectura*, Bazylea, 1540)⁹⁴, a także *Lexicon iuris civilis* Jakuba Spiegla (Strasburg 1539)⁹⁵. Wszystkie wymienione tytuły mają tłoczony na oprawach superekslibris Dantyszka z 1539 r., na niektórych jeszcze dodatkowo wytłoczono nieco późniejszy rok oprawienia. Być może jednak Dantyszek kupił je raczej z myślą o spadkobiercach kompletowanej wówczas przez siebie biblioteki biskupiej⁹⁶ niż o własnej lekturze.

Z wczesnych nabytków księgarskich Dantyszka na szczególną uwagę zasługują trzy inkunabuły, o których intensywnej lekturze świadczą liczne marginalia (część z nich niewątpliwie wyszła spod ręki właściciela): wspomniane już dzieła filozoficzne Seneki Starszego i tragedie Seneki Młodsze, zakupione w 1500 r.⁹⁷, oraz nabyty prawdopodobnie w roku 1514 egzemplarz *Wojen punickich* Syliusza Italika z erudycyjnym komentarzem włoskiego humanisty Pietro Marso (1442–1512)⁹⁸.

*

Powyższe uwagi sformułowano w trakcie dotychczasowych prac nad projektem badawczym „Rejestracja i Publikacja Korespondencji Jana Dantyszka (1485–1548)”. Prace te są obecnie znacznie bardziej zaawansowane w zakresie publikacji listów łacińskich (ok. 73% opublikowanych w formie pełnotekstowej) niż niemieckich (ok. 36%). Ponieważ w sprawach rodzinnych Dantyszek zazwyczaj posługiwał się swoim macierzystym językiem — niemieckim, można oczekiwać, że poszerzenie dostępu do niemieckich tekstów źródłowych niezawodnie przyczyni się do istotnego uzupełnienia wiedzy o koneksjach rodzinnych i prywatnych kontaktach tej wybitnej postaci.

WYKAZ CYTOWANYCH ŹRÓDEŁ I LITERATURY PRZEDMIOTU

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE I MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE

Inskrypcja nagrobna Christiny Scholcze (Schultze), kościół św.św. Piotra i Pawła oraz Michała Archanioła w Lidzbarku Warmińskim
 AGAD [= Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie], sygn. Varia oddziału I, No. 2
 APG [= Archiwum Państwowe w Gdańsku], sygn. 300, D/ 4, 587; 300, D/ 5, 753; 300, D/ 79, 19

⁹³ PLACENTINUS 1535, PLACENTINUS 1536, egzemplarze współprawne HOSIANUM, sygn. SD 57/1–2.

⁹⁴ ZASIUS 1540, egzemplarz HOSIANUM, sygn. SD 608.

⁹⁵ SPIEGEL 1539, egzemplarz w UUB, sygn. 73:111.

⁹⁶ Cf. SKOLIMOWSKA 2010, tam dalsza bibliografia.

⁹⁷ Vide przypis 17.

⁹⁸ SILIUS ITALICUS 1493, egzemplarz (zdefektowany — brak strony tytułowej) HOSIANUM, sygn. Inc. 85.

- BCz [= Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka Czartoryskich], rkps 240
- BJ [= Biblioteka Jagiellońska w Krakowie], sygn. Cam. L. X. 14 (depozyt, własność Biblioteki OO. Kamedułów, Bielany k/Krakowa)
- BN [= Biblioteka Narodowa w Warszawie], sygn. XVI.F.2339, XVI.F.2314
- BMAW, [= Biblioteka Seminarium Metropolitalnego Archidiecezji Warszawskiej], sygn. D.89.28
- HOSIANUM [= Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „HOSIANUM” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego], sygn. Inc. 85, SD 608, SD 57/1–2
- UUB [= Uppsala Universitetsbibliotek, Carolina Rediviva], sygn. 73:111, Obr 51:427

ŹRÓDŁA DRUKOWANE I LITERATURA PRZEDMIOTU

- ASPK, IV, 1 = *Akta stanów Prus Królewskich*, t. IV, cz. 1: 1501–1504, wyd. Marian Biskup, Toruń 1966
- ASPK, IV, 2 = *Akta stanów Prus Królewskich*, t. IV, cz. 2: 1504–1506, wyd. Marian Biskup, Karol Górski, Toruń 1967
- ASPK, V, 1 = *Akta stanów Prus Królewskich*, t. V, cz. 1: 1506–1508, wyd. Marian Biskup, Warszawa–Poznań 1973
- ASPK, V, 2 = *Akta stanów Prus Królewskich*, t. V cz. 2: 1508–1511, wyd. Marian Biskup, Warszawa–Poznań 1974
- ASPK, V, 3 = *Akta stanów Prus Królewskich*, t. V, cz. 3: 1511–1512, wyd. Marian Biskup, Warszawa–Poznań–Toruń 1975
- ASPK, VI = *Akta Stanów Prus Królewskich*, t. VI: 1512–1515, wyd. Marian Biskup, Irena Janosz-Biskupowa, Warszawa–Poznań–Toruń 1979
- AT, II = *Acta Tomiciana*, t. II, wyd. Tytus Działyński, Poznań 1852
- AT, V = *Acta Tomiciana*, t. V, wyd. Tytus Działyński, Poznań 1855
- BIETENHOLZ 2003 = Peter G. Bietenholz, *Joachim Vadianus*, w: *Contemporaries of Erasmus. A biographical register of the Renaissance and Reformation*, vol. III, ed. Peter G. Bietenholz, Thomas Brian Deutscher, Toronto 2003, s. 364–365
- BOHONOS-LEWAŃSKA, SZANDOROWSKA 1970 = Maria Bohonos-Lewańska, Eliza Szandorowska, *Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur*, [t. I, cz. 2]: M–Z, red. Alodia Kawecka-Gryczowa, Wrocław, 1970
- BONORAND 1965 = Conradin Bonorand, *Aus Vadians Freundes- und Schuelerkreis in Wien*, St. Gallen 1965
- BONORAND 1971 = Conradin Bonorand, *Joachim Vadian und Johannes Dantiscus. Ein Beitrag zu den schweizerisch-polnischen Beziehungen im 16. Jahrhundert*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands”, XXXV, 1971, s. 150–170
- BORAWSKA 2002 = Teresa Borawska, *Die Bibliothek des Johannes Dantiscus. Versuch einer Rekonstruktion*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands”, L, 2002, s. 55–62
- BUCER 1540 = Luitholdus Varemundus [= Martin Bucer], *Per quos steterit, quominus Haganae proximis comitiis, de componendo religionis dissidio in initum colloquium sit. De optima ratione habendorum conciliorum et pacandarum ecclesiarum: A quibus iure exigatur restitutio bonorum ecclesiasticorum. Hic cognosces, qua de pace cum Protestantibus acta sunt Augustae, Schvinfurti, Norinbergae, Francofurti, et Haganae*, s. l., 1540

- BYSTRONŃ 1930 = Jan Stanisław BystronŃ, *Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie 1147–1914*, Kraków 1930
- CIDTC = *Corpus of Ioannes Dantiscus Texts & Correspondence* <http://dantiscus.al.uw.edu.pl>, oprac. Anna Skolimowska i Magdalena Turska przy współpracy Katarzyny Jasińskiej-Zdun, data pierwszej publikacji 1 lipca 2010
- CILIŃSKI 1910 = Leon Ciliński, *Krótki rys życia i działalności literackiej Jana Dantyszka naszego poety łacińskiego z epoki Zygmunto-wskiej tudzież utwór jego poetycki Carmen Paraeneticum ad ingenuum adolescentem Constantem Alliopagum*, Stanisławów 1910
- Cracovia 1936 = *Cracovia artificum 1501–1550*, wyd. Jan Ptaśnik, Kraków 1936
- CZAPLICKI 1855 = Leon Czapllicki, *De vita et carminibus Joannis de Curiis Dantisci*, Vra-tislavia 1855
- DANTISCUS 1510 = *Ioannis Linodesmonos Dantisci de Virtutis et Fortunae Differentia somnium ac de morte nobilissimi et eruditi adolescentis Valeriani Drevicii Secretarii Maiestatis Regiae, Cracoviensis Posnaniensis Canonici et P. D. Epicedion eiusdemque Epitaphia*, Cracovia 1510
- DANTISCUS 1539 = *Ioannis Dantisci episcopi Varmiensis Carmen paraeneticum, iuvenibus huius temporis non inutile, ad ingenuum adolescentem Constantem Alliopagum*, Cracovia 1539
- Die Matrikel* 1967 = *Die Matrikel der Universität Wien. Im Auftrag des Akademischen Senats herausgegeben vom Archiv der Universität Wien: 1451–1518/I*, Text, bearb. v. Franz Gall, Willy Szaivert, Register bearb. v. Willy Szaivert, Graz–Wien–Köln 1967 (Publi-kationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, VI. Reihe: Quellen zur Geschichte der Universität Wien, 1. Abteilung)
- Digestorum* 1527 = *Digestorum seu Pandectarum iuris civilis volumen secundum*, Parisiae 1527
- FINKEL 1879 = Ludwik Finkel, *Poselstwa Jana Dantyszka*, w: *Album uczącej się młodzieży polskiej, poświęcone J.I. Kraszewskiemu*, Lwów 1879, s. 331–386
- FLOOD 2006 = John L. Flood, *Poets Laureate in the Holy Roman Empire: a Bio-Bibliographical Handbook*, vol. II, New York 2006
- FRENCKING 1605 = Filip Frencking, *Oratio de vita et moribus reverendi in Christo domini Iohannis Dantisci Episcopi Culmensis et Warmiensis*, Dantiscum 1605
- FRIEDLÄNDER 1893 = *Ältere Universitaets-Matrikeln II. Universitaet Greifswald. Erster band (1456–1645)*, ed. Ernst Friedländer, Leipzig 1893
- GAŚIOROWSKI 1973 = Antoni Gaśiorowski, *Itineraria dwu ostatnich Jagiellonów*, „Studia Historyczne”, XVI, 2, 1973, s. 249–275
- GORZKOWSKI 2000 = Albert Gorzkowski, *Paweł z Krosna. Humanistyczne peregrynacje krakowskiego profesora*, Kraków 2000
- HELFFRICH 1579 = Johann Helffrich, *Kurtzer und warhafftiger Bericht von der Reis aus Venedig nach Hierusalem, von dannen in Egypten auff den Berg Sinay, Alcair, Alexandria und folgendes widerumb gen Venedig*, Leipzig 1579
- HIPLER 1878 = Franz Hipler, *Die Grabstätten der ermländischen Bischöfe*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands”, VI, 1877–1878, 3–4, s. 281–362
- KRAUS 1899 = Victor von Kraus, *Itinerarium Maximiliani I 1508–1518 mit einleitenden Bemerkungen über das Kanzleiwesen Maximilians I*, Wien 1899
- MAGNUS 1992 = *Johannes Magnus' Latin Letters. A Critical Edition with Introduction and Commentary*, ed. Brita Larsson, Lund 1992 (Studia Graeca et Latina Lundensia, III)

- MEJOR 2001 = Mieczysław Mejor, *Die Bücher aus der Heilsberger Bibliothek von Johannes Dantiscus in den Sammlungen der Warschauer Bibliotheken*, w: *Terra Marique. The Cultural Intercourse between the European Center and Periphery in Modern Time*, ed. Jan Kieniewicz, Warszawa 2001, s. 39–46
- MELA, VADIANUS 1518 = *Pomponii Melae Hispani Libri de situ orbis tres, adiectis Ioachimi Vadiani Helvetii in eosdem Scholiis*, Vienna 1518
- Metryka 2004 = *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508*, vol. I, wyd. Antoni Gąsiorowski, Tomasz Jurek, Izabela Skierska, Ryszard Grzesik, Kraków 2004
- MÜLLER-BLESSING 1968 = Inge Brigitte Müller-Blessing, *Johannes Dantiscus von Höfen. Ein Diplomat und Bischof zwischen Humanismus und Reformation (1485–1548)*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands”, XXXI/ XXXII, 1967/1968, s. 59–238
- Novum Testamentum* 1527 = *Novum Testamentum Graece et Latine*, [wyd. Erazm z Rotterdamu], Basilea 1527
- NOWAK 1982 = Zbigniew NOWAK, *Jan Dantyszek — portret renesansowego humanisty*, Wrocław 1982
- PAPÉE 1927 = *Akta Aleksandra Króla Polskiego, Wielkiego Księcia Litewskiego it.d. (1501–1506)*, wyd. Fryderyk Papée, Kraków 1927
- PLACENTINUS 1535 = *Placentini iuris consulti vetustissimi, in summam institutionum sive elementorum d. Iustiniani sacratissimi principis, nunc primum in lucem aediti libri IIII. Eiusdem de varietate actionum libri VI*, Moguntia 1535
- PLACENTINUS 1536 = *In codicis dn. Iustiniani sacratissimi principis ex repetita praelectione libros IX. summa a Placentino legum interprete excellentissimo, ante 400. fere annos conscripta, et nunc primum in lucem aedita*, Moguntia 1536
- POCIECHA 1938 = Władysław Pociecha, *Dantyszek Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. IV, Kraków 1938, s. 424–430
- POCIECHA 1949–1958 = Władysław Pociecha, *Królowa Bona (1494–1557). Czasy i ludzie Odrodzenia*, t. I–IV, Poznań 1949–1958
- Remissorium* 1508 = [Eike von Repkow], *Remissorium mit sambt dem Weichpilde und Lehnrecht [Sachsenspiegel]*, Hans Otmar, Augsburg 1508
- SENEKA mł. 1498 = Lucius Annaeus Seneca iunior, *Tragediae Senecae cum duobus commentariis: videlicet Bernardini Marmidae et Danielis Galetani poe(tae) cla(rissimi)*, Venetiae 1498
- SENEKA st. 1492 = Lucius Annaeus Seneca (senior), *Senecae omnia opera*, Venetiae 1492
- SILIUS ITALICUS 1493 = *Syllius Italicus cum commentariis Petri Marsi*, Venetiae 1493
- SKIMINA 1948 = Stanisław Skimina, *Twórczość poetycka Jana Dantyszka*, Kraków 1948 (Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział Filologiczny, LXVIII/1)
- SKOLIMOWSKA 2010 = Anna Skolimowska, *Praesidium czy ornamentum? O bibliofilskich zainteresowaniach Jana Dantyszka*, w: *Libris satiari nequeo. Oto książę jestem niesyty*, red. Joanna Partyka, Ariadna Masłowska-Nowak, Warszawa 2010, s. 63–71
- SKOLIMOWSKA 2016 = Anna Skolimowska, *Records of Friendship on the Threshold of a Diplomatic Career: Nardino Celineses' Propempticon & Caspar Ursinus Velius' Genethliacon, Poems Dedicated to Ioannes Dantiscus*, w: *De amicitia. Transdisciplinary Studies in Friendship*, ed. Katarzyna Marciniak, Elżbieta Olechowska, Warsaw 2016, s. 327–347

- SKOLIMOWSKA 2017 = Anna Skolimowska, *Ioannes Dantiscus on the Way ad arcem Virtutis. Representations of the Coat of Arms as a Tool of Self-Creation of a Renaissance Humanist and Diplomat*, w: *Humanitas. Festschrift till Arne Jönsson*, ed. Astrid M.H. Nilsson, Aske Damtoft Poulsen, Johanna Svensson, Göteborg–Stockholm 2017, s. 440–463
- SPIEGEL 1539 = Jakob Spiegel, *Lexicon iuris civilis*, Argentoratum 1539
- Statuta 1849 = *Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, wyd. Józef Muczkowski, Kraków 1849
- URSINUS 1522 = *Casparis Vrsini Velii e Germanis Slesii poematum libri quinque*, Basilea 1522
- Vulg. Lc. = *Evangelium secundum Lucam*, w: *Biblia Sacra Vulgata*
- WYCZAŃSKI 1990 = Andrzej Wyczański, *Między kulturą a polityką — sekretarze królewscy Zygmunta Starego (1506–1548)*, Warszawa 1990
- ZASIUS 1540 = *Udalrici Zasii Iureconsulti in Titulum De Verborum Obligationibus lectura per Dominum Udalricum Zasium iureconsultum summa fide ac diligentia elaborata atque nunc primum in singularem studiosorum Iuris utilitatem aedita*, Basilea 1540

A supplement to the biography of Ioannes Dantiscus: some additions and corrections concerning his origins and education

The author of the article corrects and specifies some information about the family background and education of Ioannes Dantiscus (1485–1548), an outstanding diplomat and humanist in the service of the Jagiellons. Drawing on the results of wide-ranging research into an editorial work on Dantiscus' correspondence and writings, conducted at the University of Warsaw, she discusses the following issues: the name of Dantiscus' father (Hans or Iohannes and not Simon as some scholars incorrectly assumed); the place of Dantiscus' pre-university education (parish school in Grudziądz; other suggestions are not substantiated by sources); the period of his university education (an analysis of documents from the universities in Greifswald and Cracow in comparison with other documents makes it possible to extend the period of Dantiscus' formal studies at least by one semester in Cracow in 1507; he may have received a master's degree at the end); date of his official hiring by the royal chancellery (according to a reference in one of the letters, Dantiscus worked already for Krzesław of Kurozwęki); Dantiscus' journey to the Holy Land (a comparison between the autobiographical *Carmen paraeneticum* with a birthday poem for Dantiscus by C. Ursinus); Dantiscus' stay at the imperial court in 1515–1517 (references to Dantiscus in J. Vadianus' commentary on the works of Pomponius Mela, circumstances in which Dantiscus obtained a doctorate of both laws, direct opinion of Emperor Maximilian about the Polish diplomat); Dantiscus' scholarly interests (in the light of research into his book collection).